

ҒТАХР 16.41.53

ҚЫТАЙ ТІЛІН ҮЙРЕНУШІ ҚАЗАҚ ТІЛДІ СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚЫТАЙША СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕГІ ФОНЕТИКА ЖӘНЕ ГРАММАТИКАЛЫҚ ҚИЫНДЫҚТАРЫНА ТАЛДАУ

Б. Зиядаұлы, Р.Б. Джельдыбаева

Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық қатынастар және Әлем тілдері университеті,
Алматы, Қазақстан
batenke_89@mail.ru, nawrao@mail.ru

Қазақ және қытай тілдерінің фонетикалық жақтағы басты айырмашылықтарының бірі қазақ тілінде буын құрамында дауысты дыбыстар қатар қолданылмайды, қытай тілінде екі тіпті үш дауысты дыбыс қатар қолданылатын жағдайлар жиі кездеседі. Сол себепті, қазақ тілді студенттер үшін қытай тіліндегі кейбір дыбыстар мен буындарды дыбыстау айтарлықтай қиындықтар туғызады. Екіншіден, қытай тілі аналитикалық тілге жататындықтан, онда морфологиялық өзгеріс жоқтың қасы, қытай тілінде сөйлем ішінде сөздердің рет тәртібі мен көмекші сөздер маңызды рөл атқарады. Сөйлемдегі сөздердің орналасу реті де морфологиялық түрленуге бай қазақ тіліндегіден мүлде басқаша. Осындай себептерге байланысты қазақ тілді студенттер ана тілінің ықпалымен ауызекі тілде қытай тіліндегі сөйлем мүшелерінің ретін дұрыс орналастыра алмайды да, кейбір қателіктерге жол беріліп жатады. Аталған мақалада қытай тілін алғаш үйренуші қазақ тілді студенттердің сөйлеу тіліндегі фонетикалық және грамматикалық мәселелерге талдау жасалып, оларды игерудің әдіс тәсілдері көрсетілген.

Түйін сөздер: қытай тілі, дауысты дыбыс, дауыссыз дыбыс, буын, сөйлем, сөйлем мүшесі, етістік, баяндауыш.

Кіріспе. Шетелдік студенттер қытай тілін үйренудің алғашқы кезеңдерінде фонетика және грамматикалық жақтарда көптеген қиындықтарға кездесіп жатады. Ондай қиындықтар негізінен ана тілі мен қытай тілінің тілдік дағдыларының өзгеше болуынан туындайды. Қазақ және қытай тілдерінің фонетикалық жақтағы басты айырмашылықтарының бірі қазақ тілінде буын құрамында дауысты дыбыстар қатар қолданылмайды, қытай тілінде екі тіпті үш дауысты дыбыс қатар қолданылатын жағдайлар жиі кездеседі. Сол себепті, қазақ тілді студенттер үшін қытай тіліндегі кейбір дыбыстар мен буындарды дыбыстау айтарлықтай қиындықтар туғызады. Екіншіден, қытай тілі аналитикалық тілге жататындықтан, онда морфологиялық өзгеріс жоқтың қасы, қытай тілінде сөйлем ішінде сөздердің рет тәртібі мен көмекші сөздер маңызды рөл атқарады. Сөйлемдегі сөздердің орыналасу реті де морфологиялық түрленуге бай қазақ тіліндегіден мүлде басқаша. Осындай себептерге байланысты қазақ тілді студенттер ана тілінің ықпалымен ауызекі тілде қытай тіліндегі сөйлем мүшелерінің орын тәртібін дұрыс орналастыра алмайды да, кейбір қателіктерге жол беріліп жатады. Сондықтан, қытай тілін үйренуші қазақ тілді студенттердің тілдік қолданыстарындағы мұндай қателіктерін теориялық және практикалық жағынан нақты мысалдар арқылы жан-жақты талдап түсіндірудің маңызы зор.

Әдебиеттерге шолу: Тақырыпта көтерілген мәселеге теориялық негіздемелер ретінде қытай тіл білімінде өзіндік орны бар көрінекті ғалымдардың, атап айтсақ, ХуанБорун (Қазіргі қытай тілі), ЛуФубо (Шетелдіктерге арналған қытай тілінің практикалық грамматикасы), ЖауЖиңминь (Қытай тілінің жалпы теориясы), ЧиХуяң, ЧыньЧаңлай (Қазіргі қытай тіліндегі көмекші сөздер жөнінде зерттеулер және шетелдіктерге қытай тілін оқыту) секілді теориялық зерттеу еңбектеріндегі қытай тіл білімі саласындағы ғылыми көпшілік мойындаған тілдік қағидалар мен ғылыми көзқарастар негізге алынды. Ұзақ жылдардан бері қытай тілін оқытумен, зерттеумен айналысып келе жатқан отандық тілші ғалым Толқын Қалибекұлының (Қытай тілінің грамматикасы «синтаксис») еңбегіндегі ғылыми терминдер мен теориялық негіздемелер пайдаланылды. Аталған зерттеу еңбектерінде қытай тілінің фонетикасы мен грамматикасы жан-жақты зерттелген. Сонымен қатар дүние жүзінің көптеген елдерінде пайдаланылып жүрген, қытай тілін және оны оқытуды зерттеудің соңғы нәтижелерін пайдалана отырып құрастырылған шетелдіктерге қытай тілін оқытуға арналған

оқулықтар, СуньДыжинь (Қытай тілі грамматикасының оқулығы), ЯңЖижоу, ЛиНин қатарлы ғалымдар жазған (Қытай тілі оқулығы), Лушунь, ЖаңКай қатарлы ғалымдар жазған (Қытай тілінің жаңа практикалық курсы), Чю Жунь, ПынЖіпин, ЖаңНуйей қатарлы ғалымдар жазған (Табысқа жетудің жолы) секілді оқулықтардағы ұтымды түсіндіру әдістері мен ережелер басшылыққа алынды. Аталған оқулықтарды жазған авторлар Қытайда ұзақ жылдар қытай тілін оқыту-зерттеу ісімен шұғылданған әйгілі ғалымдар екенін атап айтқан жөн.

Зерттеудің мақсаты қытай және қазақ тілдерінің түрліше тілдік дағдыларына байланысты туындайтын қателіктерге фонетикалық және грамматикалық тұрғыдан талдау жасап, қателіктердің түпкілікті себептерін айқындау.

Зерттеудің міндеті қытай тілін үйренуші қазақ тілді студенттердің тілдік қолданыстарындағы қателіктерді мысалға ала отырып, қытай тілін зерттеуші ғалымдардың аталған мәселелер жөніндегі зерттеу нәтижелерін теориялық жақтан басшылыққа алып, қателіктердің себебін екі тілдің қолданыс дағдыларын салғастыра зерттеу арқылы анықтау міндеті туындайды.

Тілдің сөйлеу дағдылары ең алдымен фонетикалық дыбыстаудан басталады. Қытай-қазақ тілдерінде дауысты-дауыссыз дыбыстар дыбысталу орны, дыбыстау тәсілдері жағынан өзіндік ерекшеліктерге ие. Дауысты-дауыссыз дыбыстар негізінде құрылатын буын құрамы да екі тілде бір-бірінен мүлде өзгеше. Сондықтан, қазақ тілді студенттер қытай тіліндегі дыбыстарды дыбыстау барысында көбінде ана тілінің дыбыстық дағдыларына бейімдеп қате дыбыстайтын жағдайларға жиі жол береді. Фонетикалық жақтан ана тілінің ықпалымен болатын мұндай кедергілер төмендегідей бірнеше жақтан байқалады [1; 137].

1) Буын құрамындағы қатар тұрған екі не үш дауыстының біреуін өте солғын айтудан немесе айтпаудан туылатын қателік. Мысалы, jia, qia, xia буындарын оқу барысында көбінде қазақ тілінің айту дағдысына бейімдеп jia-жә, qia-чә, xia-шә түрінде айтады. 在家 (zaijia) дегенді қытай тілін алғаш үйренушілер «зэй жә» деп айтатындығын байқаймыз. Сол сияқты 再见 (зэйжән), 钱 (чән), 现 (щән), 多duo, 做zuo, 错cuo, 所suo, 桌zhuo, 说shuo, 火huo буындарындағы «и» дауыстысын түсіріп до, то, но, ло, зо, цо, со, жо, шо, хо түрінде, bie(бе), pie(пе), mie(ме), die(де), tie(те) түрінде айтуға бейімділік. Бұл жағдайда студентке буын ортасындағы «и» қалдырмай толық шығарып айтқызаңыз, қатар тұрған екі дауысты дыбысты бөліп, qia—qi-a, xia—xi-a, biao—bi-ao, piao—pi-ao jiong—ji-ong, qiong—qi-ong, xiong—xi-ong duo—du-o, tuo—tu-o, nuo—nu-o, luo—lu-o, zuo—zu-o, cuo—cu-o, suo—su-o, zhuo—zhu-o, chuo—chu-o, shuo—shu-o, huo—hu-o түрінде дыбыстай бастайды. Сондықтан, екі не үш дауысты дыбыс қатар келген буындарды оқытқан кезде біріншіден буын ортасындағы дауысты дыбысты анық айтуға, екіншіден қатар тұрған дауысты дыбыстарды бөлмей тұтастырып кідіріс жасамай айтуға жаттықтыра білу керек. Екі дауысты дыбыс қатар айтылатын жағдай қазақ тілінде жоқ, сондықтан, бұл буындардың айтылуын дұрыс қалыптастыру-қазақ тілді студенттердің қытай тілінің дыбыстау жүйесіне бейімделуінің кепілі болмақ.

2) Қытай тіліндегі буын ішінде келетін «і» дыбысын қазақ тіліндегі «і» дыбысына бейімдеп 今 (jīn-жін), 新 (xīn-шін) 亲 (qīn-чін) түрінде дыбыстайды. Іс жүзінде буын ортасындағы «і» дыбысы қазақ тіліндегі «и» дыбысына өте жақын келетіндігін ескерте отырып жаттықтыруға болады.

3) Буын соңында келетін «о» дыбысын қазақ тіліндегі «о» дыбысына бейімдеп 报 (bao-бао), 跑 (pao-пао), 毛 (mao-мао), 套 (tao-тао) түрінде айтуға бейімділік. Бұл жағдайда студентке қытай тіліндегі «о» дыбысының буын соңында қазақ тіліндегі жартылай дауысты «у»-ға жақын айтылатындығын ескерте отырып дағдыландыруға болады.

4) Қазақ тілінің сингормонизм дағдысымен қытай тіліндегі қатар келген ашық және қысаң айтылатын буындарды бір-біріне бейімдеп айтатын жағдайлар жиі кездеседі. Бұл көбінде студенттің rou, mou, fou, dou, tou, nou, lou, zou(зоу), cou, sou, zhou, chou, shou, rou, gou, kou, hou буындарын ru, mu, fu, du, tu, nu, lu, zu, cu, su, zhu, chu, shu, ru, gu, ku, hu түрінде айтуынан байқалады. Мысалы, 我们(men)都 (dou) 去 деген сөйлемдегі қатар тұрған mendou буындарының алдыңғысы қысаң, соңғысы ашық айтылатын буын, сөйлем ішінде алдыңғы қысаң мен буынының ықпалына бейімдеп ашық dou буынын қысаңдатып du түрінде我们都(du)去 деп айтады. 首都(shoudou) алдыңғы ашық, соңғы қысаң буын, осы соңғы қысаң буынды алдыңғы ашық буынға бейімдеп (shoudou) түрінде айту. Сол сияқты, 钱不够(qianbugou)---qianbugu, 汉语口语(hanyukouyu)---hanyukuyu т.б.

5) Қытай тіліндегі жартылай ашық «о» дыбысын қазақ тіліндегі жартылай ашық «о» дауысты дыбысымен теңестіріп айтуға бейімділік. Ісжүзінде буын ішінде қытай тілінде «о» дыбысы қазақ

тіліндегі жартылай ашық дауысты о-дан гөрі, қысаң ұ-ға жақын айтылады. Сондықтан, dong, tong, nong, long, zong, cong, song, zhong, kong, hong түріндегі буындарды доң, тоң, ноң, лоң, зоң т.с. түрінде айтудан сақтандыру қажет.

6) Айтылуы мен жазылуы екі басқа буындарды дұрыс оқытуға ерекше мән берген жөн. “Қытай тілінің жазылым ережесінде iou, uei, uen финалдары дауыссыздармен (инициалдармен) бірігіп буын құрағанда iou, uei, uen финалдарының құрамындағы о, е дауыстылары жазылмайды” деп көрсетілген [2; 81]. Мұның ішінде iou финалы дауыссыз дыбыстармен бірігіп miou(miu), diou(diu), piou(niu), liou(liu), jiu(jiu), qiou(qiu), xiu(xiu) буындарын құрайды да, жазуда жақша ішінде көрсетілгендей жазылады. Және бұл буындардың жазылуы мен айтылуы негізінен бірдей деп айтуға болады. Ал uei, uen финалдары дауыссыздармен тіркескенде буын ортасындағы «е» дыбысы қысқарып dui, tui, zui, cui, sui, zhui, chui, shui, rui, gui, kui, hui және dun, tun, lun, zun, cun, sun, zhun, chun shun, run, gun, kun, hun түрінде жазылады. Біздіңше бұл буындардың жазылымы іс жүзіндегі айтылуын толық білдіре алмайды. Өйткені қытай тілін алғаш бастап үйренушілерге осы буындарды жазылған қалпында оқытсаңыз, оларды еріндік буын түрінде оқиды, яғни, мысалы, dui, tui немесе dun, tun буындарын еріннің дөңгеленіп алдыға шығуы арқылы айтады. Ал бұл буындардың іс жүзіндегі дыбысталуына жүгінсек, ерін алдымен алдыға дөңгеленіп шығады да, қайтадан езулікке ауысып, екі езудің артқа тартылуы арқылы айтылады. Яғни, dui деп жазылып, duei болып, dun түрінде жазылып, duen болып айтылады. Сондықтан осы екі үлгідегі буындарды оқытқанда студентке олардың жазылуы мен айтылуы арасындағы айырмашылықты айту арқылы дұрыс дағдыландыру қажет.

Грамматикалық тұрғыда қытай тілі мен қазақ тілі туыстық байланысы жоқ екі жүйеге тән тілдер. Қытай тілінде сөздер түрленбейді, сөйлем құрау сөздердің тіркесу тәртібі мен көмекші сөздер арқылы жүзеге асады. Сондықтан, сөздердің рет тәртібі қатаң сақталады, көмекші сөздер оларды байланыстыратын дәнекерлеуші рөлін атқарады. Қазақ тілінде керісінше, сөйлем құрауға қатысқан сөздер морфологиялық түрленулер арқылы байланысқа түседі, сөздердің сөйлемде орналасу тәртібі қытай тіліне қарағанда әлдеқайда еркін келеді. Екі тілдегі сөйлем мүшелерінің орналасу тәртібі де бірдей емес. Осындай себептерге байланысты қытай тілін үйренуші қазақ тілді студенттер грамматикалық жақта ана тілінің тілдік ықпалының әсерінен сөйлемдегі сөздерді орналастыру, сөйлем құрау жақтарында көптеген кедергілерге ұшырап жатады. Студенттердің үнемі қате қолдануға бейім тұратын грамматикалық мәселелердің бірі қытай тіліндегі мезгілді (уақытты) білдіретін сөздердің сөйлемдегі орнын дұрыс қолданбаудан байқалады. Қытай тілінде уақытты білдіретін сөздер 时间点 (тіке аударғанда уақыт нүктесі) және 时间段 (уақыт аралығы) болып екіге бөлінеді. 时间点 (уақыт нүктесі)- мезгілді білдіретін сөздер, яғни, мезгілдің атауы, мысалы, 早上 (таңертең), 中午(түс), 晚上(кеш), 今天(бүгін), 明天(ертең), 一点(сағат бір), 三点(сағат үш), 今年 (биыл), 明年(келер жылы), 以前(бұрын) т.б. мұндай сөздер қытай тілінде қимылдың туылу мезгілін білдіреді де сөйлемде етістік баяндауыштың алдында тұрып «қашан» деген сұраққа жауап беріп пысықтауыш болады. Ал 时间段 (уақыт аралығы)-қимылдың жалғасу уақытын білдіретін сөздер, мысалы, 一天(бір күн), 两天(екі күн), 一个小时(бір сағат), 两个小时(екі сағат), 一上午(түске дейінгі жарты күн), 一晚上(бір кеш), 一年(бір жыл), 两年(екі жыл), 一节课(бір сағат сабақ), 两节课(екі сағат сабақ) т.б. мұндай сөздер қимылдың жалғасу уақытын білдіреді де, сөйлемде баяндауыштың соңында тұрып толықтырғыш мүше болады. Мысалы:

- 1) 明天我们上两节汉语课。
- 2) 去年我学了一年 (的) 汉语。
- 3) 我昨天晚上看了两个小时 (的) 电视。

Жоғарыдағы сөйлемдердегі 明天, 去年, 昨天, 晚上 сөздері жеке-жеке қимылдың туылу мезгілін білдіріп баяндауыш мүшенің алдында тұр да, 两节, 一年, 两个小时 қимыл-әрекеттің жалғасу уақытын білдіріп етістік баяндауыштың соңынан тіркесіп тұр. Жалпы уақытты білдіретін сөздердің ішінде қандай сөздердің қимылдың туылу мезгілін (时间点) және қандай сөздердің қимылдың жалғасу уақытын білдіретіндігін сөздер (时间段) екенін осы сөздерге қойылатын сұрақтар арқылы анықтауға болады. (时间点) қимылдың туылу мезгілін білдіретін сөздер қашан (什么时候) деген сұраққа жауап береді де, қимылдың жалғасу уақытын білдіретіндігін сөздер (时间段) қанша уақыт (多长时间) деген сұраққа жауап береді. Қазақ тілінде қимылдың туылу мезгілі мен

жалғасу уақытын білдіретін жоғарыдағыдай сөздер сөйлемде етістік баяндауыштың алдында тұрады және мезгіл пысықтауыш болады. Мысалы, мен кеше бір күн жұмыс істедім. Мұндағы «кеше» қимылдың туылу мезгілі, «бір күн» қимылдың жалғасу уақыты, мезгіл де уақыт мөлшері де етістік баяндауыштың алдында тұр. Қытай тілін алғаш үйрене бастаған қазақ тілді студенттер дәл осындай тілдік дағдының ықпалымен қытай тіліндегі жоғарыдағыдай сөйлемдерді қазақ тілінің сөйлем формасына салып қолдануға бейім тұрады да, көп жағдайда төмендегідей қателіктерге жол береді. Мысалы:

1) Бүгін екі сағат сабақ оқыдық.

今天我们两个小时上课了。 дұрысы今天我们上了两节课。

2) Қытай тілін төрт жыл оқимыз.

我们四年学汉语。 дұрысы我们学四年汉语。

3) Кеше кеште екі сағат тапсырма орындадым.

昨天晚上我两个小时做作业了。 дұрысы昨天晚上我做了两个小时(的)作业

Ғалым СуньДыжинь “Уақыт нүктесін (қимылдың туылу мезгілін) білдіретін сөздер сөйлемде толықтырғыштың емес, пысықтауыштың орнында тұрады, ал қимылдың жалғасу уақытын (уақыт аралығын) білдіретін сөздер толықтырғыштың орнында тұрады, тек кейбір жағдайда мәлім бір уақыт аралығын күшейту, көрінектіленіру мақсатында ғана пысықтауыштың орнында келуі мүмкін” [3; 247] дей келе, оған төмендегідей мысалдар келтірген:

1) 他们明年毕业。

2) 他们毕业一年了。

3) 他们一年就把项目完成了。

4) 他们一年才把项目完成。

Мұнда 3-4-сөйлемдердегі 一年 (бір жыл) қимылдың жалғасу уақытын білдіретін сөз бола тұра, сөйлемде пысықтауыштың орнында қолданылып, сол арқылы 3-сөйлемде қимылдың орындалуына кететін уақыттың қысқалығын, 4- сөйлемде қимылды орындауға жұмсалатын уақыттың ұзақтығы бейнеленген. Қимыл-әрекеттің жалғасу уақытын білдіретін сөздерден болған толықтырғыш мүшені Т. Қалибекұлы қазақша мезгіл-мөлшер толықтырғыштар деп атаған да “Қимыл, іс-әрекет, жай-күйдің созылу уақытын білдіретін толықтырғыштар мезгіл-мөлшер толықтырғыштар деп аталады, олар сан есім+мөлшер сөзді немесе сан есім+ зат есімді тіркестерден жасалады” [4; 122] деген.

Жалпы жоғарыдағы мысалдардан тіл үйренушілерге өзінің ана тідік дағдысының қаншалық дәрежеде ықпал жасайтындығын байқауға болады. Сөйтіп, қазақ тілді студенттерге мезгіл, уақыт ұғымдарына қатысты жоғарыдағы сөздерді қытай тілінде сөйлем ішінде қалай қолдануға болатындығын анықтап түсіндіру және сол негізде дағдыландыру міндеті туындайды.

Нәтижелер. Қытай тіліндегі мезгілді білдіретін (时间点) сөздерді студенттер әдетте қазақ тілінің дағдысы бойынша сөйлем басына немесе етістік баяндауыштың алдына қойып айтатындықтан, бұл сөздер сөйлемдегі орны жағынан дұрыс қолданылады. Мұндағы басты қателік қимыл-әрекеттің жалғасу уақытын білдіретін (时间段) сөздердің орны қытай тілінде басқаша болғандығында болып отыр. Қытай тілінде сөйлемде қазақ тіліндегідей бес мүше емес, алты мүше(бастауыш, баяндауыш, анықтауыш, пысықтауыш, толықтауыш және толықтырғыш) бар. Мұндағы толықтырғыш мүше етістік баяндауыштан кейін тұрып, баяндауыштағы қимыл-әрекеттің жалғасу уақыты, қимылдың күйі, мүмкіндігі, қимылдың нәтижесі, қимылдың жүрілу дәрежесі қатарлы мағыналарды білдіреді. Сондықтан жоғарыдағы қимыл-әрекеттің жалғасу уақытын білдіретін (时间段) сөздерден жасалған сөйлем мүшесін қытай тілінде уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше деп атайды (төменде қимылдың жалғасу уақытын уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше деп атаймыз) Мұндай толықтырғыш мүшенің сөйлемде орналасу жағдайы баяндауыш пен толықтауыштың орыналасуына байланысты төмендегідей бірнеше түрлі болады:

1. Қимыл-әрекеттің жалғасу уақытын білдіруге тура келгенде сөйлемде уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше етістік баяндауыштың соңына қойылады. Мысалы:

1) 你来了多长时间? 我来了三天了。

2) 你睡了多长时间? 我睡了一个小时。

3) 你学了多长时间? 我学了三年。

4) 你走了多长时间? 我走了一个星期了。

Бұл ереже өте қарапайым. Студентке уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше етістік баяндауыштың алдына емес, керісінше соңына қойылып айтылады дегенді ескертіп отырған жағдайда, студентті қазақ тілінің дағдысы бойынша 多长时间来了, 多长时间睡了, 多长时间学了, 多长时间走了 деп сұрайтын немесе 我三天来了, 我一个小时睡了, 我三年学了, 我一个星期走了 деп жауап беретін қателіктерден сақтандыруға болады. Демек, сөйлемде бастауыш пен баяндауыш мүше ғана болған жағдайда қимылдың жалғасу уақыты етістіктің соңына қойылады.

2. Сөйлемде бастауыш, баяндауышпен қатар толықтауыш мүше де болған жағдайда қимылдың жалғасу кезіндегі уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүшенің сөйлемдегі орны екі түрлі болады.

1) Қимылдың жалғасу уақыты, яғни, уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше баяндауыш пен толықтауыштың арасына, нақтырақ айтқанда, баяндауыштың соңына, толықтауыштың алдына қойылады. Толықтауыш пен толықтырғыштың арасына 的 шылауы қойылады. 的 шылауы әдетте айтылмаса да болады. Мысалы:

你学了几年(的)汉语?

我学了一年(的)汉语。

你上了多长时间(的)网?

我上了一个小时(的)网。

Қазақ тілді студенттер ана тілінің тілдік дағдысы бойынша мұндай сөйлемдерді 你几年学了汉语, 我一年学了汉语, 你多长时间上了网, 我一个小时上了网 түрінде қате қолдануға бейім тұрады. Сондықтан, оқыту барысында жоғарыдағы ережені әрқашан студентке ескертіп отыру қажет.

2) Етістік баяндауыш қайталанып айтылады да, қимылдың жүрілу уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше қайталанған етістіктің соңына қойылады. Мысалы:

他写汉字写了半个小时。

我念课文念了十分钟。

Қазақ тілді студенттер мұндай сөйлемдерді де 他半个小时写汉字了, 我十分钟念课文念了 түрінде қате қолданады.

«Қытай тілінің жаңа практикалық курсы» оқулығында бұл ережеге байланысты «Алдыңғы етістік айтылмаса да болады» [5; 43] делінген. Мысалы:

我们(办)借书证办了多长时间?

我(考)外语考了两个小时。 Мұндағы жақшаға алынған етістіктер айтылса да, айтылмаса да болады дегенді білдіреді.

Шетелдіктердің қытай тілін үйренуіне арналған өзге оқулықтарда, мысалы, «Қытай тілі оқулығы» [6; 58], «Табысқа жетудің жолы» [7; 61] секілді оқулықтарда және «Шетелдіктерге арналған қытай тілінің практикалық грамматикасында» [8; 206], қимыл-әрекеттің уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше жөніндегі түсініктемелерде «мұндай сөйлемдердегі алдыңғы етістікті айту-айтпау» деген мәселе жөнінде ешқандай пікір білдірілмеген. Іс жүзінде шет тілді студенттер мұндай сөйлемдердегі соңғы етістікті ғана айту дағдысын көбірек қолданғанды ұнатады. Мысалы:

他汉字写了半个小时。

我课文念了十分钟。

我们借书证办了多长时间?

我外语考了两个小时。

3. Сөйлемде бастауыш, баяндауыш және толықтауыш болған жағдайда толықтауыш мүше жіктеу есімдігі болса, онда қимылдың уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше толықтауыштың соңында тұрады. Мысалы:

1) 我找了他半天了。

2) 我们等了 you 很长时间了。

3) 我们在这儿等他一会儿吧。

Бұл сөйлемдерді де қазақ тілді студенттер уақытты білдіретін сөздерді етістік баяндауыштың алдына қойып) 我半天了找了他 немесе 我们半天找他了, 我们很长时间等了 you немесе 我们很长时

间等你了, 我们在这儿一会儿等他吧 түрінде қолдануға бейім тұрады.

Сонымен қатар қимыл-әрекеттің жалғасу уақытын білдіретін сөздердің сөйлемде қандай етістікпен тіркесіп келгендігіне де қарау керек. 浪费了三天, 写了三天 деген тіркестерде 三天 “қанша уақыт” деген сұраққа жауап беретін “қимылдың жалғасу уақытын” білдіретін сөз. Бірақ, алдынан тіркескен етістіктің мағынасына байланысты 浪费了三天 дегендегі 三天 қимылдың жалғасу уақыты емес, керісінше етістік баяндауыштың толықтауышы болып тұр. Ал 写了三天 дегендегі 三天 қимылдың жалғасу уақытын білдіріп толықтырғыш мүше. мұндай жағдайда 三天 сөзінің толықтауыш немесе толықтырғыш мүше екенін білу үшін “Олардың құрылымын 把..... 给.....құрылымына өзгерту арқылы немесе сұрақ қою әдісі арқылы анықтауға болады” [9; 60]. Яғни, 浪费了三天 дегенді 把三天给浪费了 түрінде айтуға және оған 浪费了什么 деген сұрақ қоюға болатындықтан, 三天 бұл жерде толықтауыш болып тұр. Ал 写了三天 құрылымын 把..... 给.....құрылымына өзгертуге келмейді және оған 写了什么 деген сұрақ қойылмайды. Сондықтан, бұл жердегі 三天 уақыт аралығын білдіретін толықтырғыш мүше болады.

Қысқасы, қазақ тілді студенттер жоғарыдағы жағдайлардың қай-қайсысында қимылдың жалғасу уақытын білдіретін сөздерді ана тілдік дағдының ықпалымен сөйлемде етістік баяндауыштың алдына қоюға бейім тұратындығын ескерген жөн.

Қытай тілінде 离合词 деген атаумен белгілі біріккен күрделі сөздер бар. Мұндай сөздер екі компоненттен құралады да, алдыңғы компоненті етістік, соңғы компоненті зат есім болып келеді. Қытай тіліндегі өзге біріккен сөздерден айырмашылығы - қолданылу қажетіне қарай сөз ретінде және сөз тіркесі секілді арасына басқа сөздер кірігіп те қолданылады. Мысалы: 照相, 聊天, 洗澡, 睡觉, 生气, 唱歌, 跳舞, 上课 т.б. Қытай тілінде мұндай біріккен сөздер етістік ретінде қаралатындықтан, студенттер қимылдың жүрілу уақытын білдіретін жоғарыдағыдай сөздерді олардың соңына қойып 睡觉了八个小时, 聊天了一小时, 唱歌了一晚上 түрінде жиі қолданады. Сол себепті, мұндай сөздердің етістік және зат есім компоненттерден тұратындығын, уақыт мөлшерін білдіретін сөздердің екі компоненттің арасына қойылатындығын студенттер әбден дағдыға айналдырғанша қайталап ескертіп отыру керек.

Қытай тілінде сөйлемнің толықтауыш мүшесі сөз емес, сөз тіркесінен жасалған күрделі толықтауыш болған жағдайда толықтауыш мүше сөйлемнің алдына қойылып айтылады да қимылдың жалғасу уақытын білдіретін толықтырғыш мүше сөлем соңында тұрады. Мысалы:

- 1) 他们研究了一天这个问题。 Дұрысы 这个问题他们研究了一天。
- 2) 我们学了一年这本书。 Дұрысы 这本书我们学了一年。
- 3) 他穿了两年这件衣服。 Дұрысы 这件衣服他穿了两年。

Қытай тілін алғаш үйренушілер сөйлеу тілінде қимылдың уақыт мөлшерін білдіретін толықтырғыш мүше мен қимыл-әрекеттің орындалуын, жүзеге асуын білдіретін 了 шылауының сөйлемдегі орын тәртібін қате қолданатын жағдайлар жиі кездеседі. Мысалы, 我看书了一天, 游泳了一个小时, 学汉语了一年 т.б. Сөйлемдегі етістік баяндауыштың өткен шақты білдіруі 了 шылауы арқылы жүзеге асады және 了 шылауы етістікпен араға басқа сөз салмай тіке тіркеседі. Сондықтан, жоғарыдағы сөйлемдер 我看了一天书, 游了一个小时泳, 学了一年汉语 түрінде айтылуы керек.

Қимылдың жалғасу уақытын білдіретін толықтырғыш мүше бар сөйлемдерде 来, 去 етістіктері баяндауыш болғанда 了 шылауы арқылы екі түрлі мағынаны білдіруге болады. Егер сөйлемде толықтауыш мүше болмаса және 了 шылауы етістік баяндауыштың соңында ғана тұрса, қимылдың аяқталғандығын, өткен шақта болғандығын білдіреді. Мысалы: 我去了一个星期 (Мен бір аптаға бардым). Егер 了 шылауы етістік баяндауыштың соңында және сөйлем соңында да тұрса, қимыл әрекеттің әлі жалғасып жатқандығын білдіреді. Мысалы, 我来了一个多月了。(Менің келгеніме бір ай болды.) Сөйлемде толықтауыш мүше болған жағдайда қимылдың жалғасып жатқандығын білдіру үшін, 了 шылауы тек сөйлемнің соңына ғана қойылады. Мысалы: 我来中国一年了。 Дәл осы сөйлемді қытай тілін алғаш бастап үйренушілер 我来了中国一年了 түрінде бейнелеуге бейім келеді.

了 шылауын сөйлемдегі етістік баяндауыштың соңына қою керек пе әлде сөйлем соңына қою керек пе деген мәселе де өте маңызды. Мысалы:

我买菜了。

我买了一公斤菜。

Мұнда алдыңғы сөйлемде 了 шылауы сөйлем соңында тұр да, екінші сөйлемде етістік баяндауыштың соңында тұр. Қытай тілін алғаш үйренушіге мұндай қолданыстың өзіндік заңдылықтарын түсіндірмесе алдыңғы сөйлем үлгісі бойынша 了 шылауын кез-келген сөйлемнің соңына қойып 我买了一公斤菜了, 他借了一本书了, 我还三本书了, 你换三百块钱了 түріндегі қате қолданыстарға жол береді. Ал 我买了一公斤菜, 他借了一本书, 我还了三本书, 你换了三百块钱 деп түзетсеңіз, 我买了菜, 我吃了饭, 我们做了作业 секілді қате қолданыстарға жол ашыла бастайды. Мұндай сөйлемдерде, егер толықтауыштың алдында анықтауыш болса, 了 етістік баяндауыштың соңынан тіркеседі, мысалы, 我吃了一个苹果. Мұндағы 苹果 толықтауыш, 一个 оның алдынан келген анықтауыш, сондықтан, 了 шылауы баяндауыш 吃 етістігінің соңынан тіркескен. Ал егер толықтауыштың алдында анықтауыш болмаса, 了 шылауы сөйлем соңына қойылады, мысалы, 我吃苹果了 болып айтылады. Мұндай сөйлемдерде егер 了 шылауын етістіктің соңына қойып 我吃了苹果 десек, сөйлем аяқталмаған күйде болады, яғни, мағынасы жағынан қазақша “Алманы жеп болып” деген көсемше формасында тұрады. Сондай-ақ, 了 шылауы сөйлемде етістік баяндауыштан кейін тіркесе қимылдың орындалып болғандығын, қатысты студентке ерекше ескертіп түсіндіретін тағы бір түйін--- 了 шылауы сөйлем ішінде етістік баяндауыштан кейін қолданылса, қимылдың әлдеашан орындалғандығын білдіреді. Мысалы: 他学了一年汉语. (ол бір жыл қытай тілін үйренді). «үйрену» қимылы аяқтады. Ол бір жыл үйренген, қазір үйреніп жүрген жоқ. Егер 了 шылауы бір мезгілде сөйлемде етістік баяндауыштың соңынан да, сөйлем соңынан да қолданылса, сөйлем мағынасы өзгереді. Бұл жағдайда қимыл-әрекеттің әлі жалғасып жатқандығын білдіреді. 他学了一年汉语了. (Ол қытайша үйреніп жатқанына бір жыл болды). Қытай тілі грамматикасы жөніндегі зерттеу еңбектерінде сөйлемдегі қызметіне қарай кейбіреуінде шақтық шылау, лебіздік шылау деп атаса [10; 183], кей еңбектерде қимылдық шылау және лебіздік шылау деп атайды [11; 143]. етістіктің соңынан тіркескен алдыңғы 了 шылауы шақтық, сөйлем соңынан тіркескен соңғы 了 лебіздік шылау деп түсіндіріледі. Сондай-ақ, шақтық (қимылдық) шылау деп есептелінетін етістіктің соңынан тіркесетін 了 шылауы білдіретін түрлі грамматикалық мағыналары жөнінде ЧиХуяң қатарлы ғалымдар құрастырған «Қазіргі қытай тіліндегі көмекші сөздер жөнінде зерттеулер және шетелдіктерге қытай тілін оқыту» атты зерттеулер жинағында да жан-жақты баяндалған [12; 187-201].

Қытай тіліндегі 是 етістігін де алғаш үйренушілер кейде қолданатын жерде қолданбай, қолданбайтын орында қолданатын жағдайлар жиі кездесіп жатады. 是 етістігінің жеке тұрғанда нақты лексикалық мағынасы жоқ. Қытай тілінде сөйлемнің баяндауыш мүшесі негізінен етістік не сын есім сөздерінен жасалады. Сондықтан, сөйлемде баяндауыш болатын етістік не сын есім сөздері болмаған жағдайда 是 сөзі етістік ретінде баяндауыш қызметін атқарады. Мысалы: 我妈妈是老师, 我是新来的留学生, 那本书是我的, 他是伟大的科学家 т.б. Қазақ тілінде мұндай сөйлемдерде баяндауыш болатын етістік немесе сын есім сөздерін қажет етпей-ақ, зат есім сөздері баяндауыш болып, «мамам мұғалім, мен жаңа келген шетелдік студентпін, ана кітап менікі, ол ұлы ғалым» түрінде қолданыла береді. Осы дағдымен қазақ тілді студенттер қытай тіліндегі жоғарыдағы сөйлемдерді 是 етістігінің 我妈妈老师, 我新来的留学生, 那本书我的, 他伟大的科学家 түрінде қате қолданады. Баяндауыш болатын етістік не сын есім сөзі жоқ мұндай сөйлемдерде баяндауыш ретінде 是 етістігі қолданылады деп түсіндірсеңіз, етістік не сын есім баяндауышы бар сөйлемдерге де 是 сөзін қосып, 我妈妈是漂亮, 我是去, 我是吃饭, 我们是上课 сияқты қате қолданыстарға жол береді. Сондықтан, 是 етістігінің рөлін оны ұқсас бір тіркеске қолданған және қолданбаған жағдайда қандай мағыналық өзгеріс болатындығы арқылы түсіндіруге болады. Мысалы:

这是书。Это книга. (сөйлем)

这个书 эта книга (сөз тіркесі)

这本书 (这一本书) эта (одна) книга (сөз тіркесі)

这种书 этот вид книги (сөз тіркесі»)

Бұл тіркестердің сөйлем не сөз тіркесі екендігі және қандай мағынаны білдіретіндігі, 是 етістігінің сөйлем құраудағы рөлі орыс тілінің род категориясы арқылы анық байқалады.

Қытай тілінде етістік не сын есімнен болған баяндауышы жоқ төмендегі үш түрлі жағдайда 是 етістігін қолданбауға болады.

1) Ай, күнді айтқанда. Мысалы:

今天几月几号? 今天十一月十二号。

2) Сағат, уақытты айтқанда. Мысалы:

现在几点? 现在十一点半。

3) Жасты сұрағанда. Мысалы:

你多大? 我十七岁。

Предлог ретіндегі 在 сөзінің сөйлемдегі орнын анықтап түсіндіру де маңызды. 在 сөзі қытай тілінде етістік және предлог ретінде екі түрлі функцияда қолданылады. Предлог ретінде қолданылу функциясы қытай тілін енді бастап үйренушілер үшін проблемалық мәселелердің бірі деуге болады. 在 сөзі предлог ретінде өзі тіркесетін сөдің алдында тұрып қазақ тіліндегі жатыс септік (да, де, та, те) мағынасында қолданылады. Мысалы: 我在语言大学学习汉语。(Мен тіл университетінде қытай тілін оқимын). Осы жатыс септік мағынасын негіз етіп студенттер қазақ тіліндегі да, де, та, те септігімен қолданылған сөздердің барлығының алдына 在 сөзін қояды да, қытай тілінің дағдысында жоқ қате сөлемдерді құрай бастайды. Мысалы:

Тобымызда 10 студент бар. (在我们班有10个学生)

Үстел үстінде көп кітап тұр. (在桌子上有很多书)

Қабырғада Қазақстан картасы ілулі тұр. (在墙上挂着一张哈萨克斯坦地图)

Алдыңғы жақта бір адам келе жатыр. (在前边来了一个人)

Тобымызда (在我们班), үстел үстінде (在桌子上), қабырғада (在墙上), 在前边 (алдыңғы жақта) деген тіркестерде қазақ тіліндегі жатыс септігі жалғанған сөздердің барлығының алдына 在 предлогі қойылған. Әдетте қытай тілінде сөйлем басында 在 предлогі өте сирек қолданылады, қолданылған күнде де соңынан тіркескен сөз немесе сөз тіркесінен кейін үтір қойылып, сөйлемдегі басқа сөздерден оқшауланады. Мысалы: 在众多朋友之中, 我们俩最要好。 Ал әдеттегі жағдайда 在 сөзін жатыс септік қызметіндегі предлог ретінде қолданғанда оның алдында міндетті түрде сөйлемнің басқа мүшесі тұруы керек. Мысалы: 他们俩在阅览室里整整看了一天的书。 Мұнда 在 предлогінің алдында сөйлемнің бастауыш мүшесі тұр.

Жоғарыдағы мысалдардағы 我们班, 桌子上, 墙上, 前边 сөздері орынды білдіретін сөздер, Орынды білдіретін сөздер сөйлемнің басында келгенде олардың алдына әдетте 在, 从 предлогтары қолданылмайды. Сондықтан, қытай тілінің осы дағдысына сай жоғарыдағы мысал сөйлемдердің басына 在 предлогін қолдануға болмайды. «Шетелдіктерге қытай тіліндегі экзистенциалдық сөйлемдерді оқытуға талдау» атты мақаласында ғалым МаЖияли қытай тіліндегі « Орын, мекенді білдіретін сөз + етістік + 着 + адам не затты білдіретін сөз» формасында құрылатын экзистенциалдық сөйлемдерде сөйлемнің басында 在, 从 секілді предлогтардың қолданылмайтындығын айта келіп, қытай тілін оқитын шетелдіктердің мұндай сөйлемдердің басына предлог қойып 在桌子上摆着一台电视、在墙上挂着一个钟表、从柜子里少了一个盘子 секілді ката қолданыстарға жол беретіндігін айтқан [13; 147].

Дәл осыған ұқсас пікірді зерттеуші Лили де айтқан. “Қытай тілін шетелдік студенттерге оқыту барысында байқағанымыздай, шетелдіктер экзистенциалдық сөйлемдерді орынды білдіретін сөздердің алдына ылғи да 在 предлогін қойып қолданады. Бұл әдетте ана тілінің тілдік дағдысының ықпалынан болады. Бұл көбінде ағылшын тілді студенттерде жиі байқалатын қателік. Мысалы, “on my desk”(在我的桌子上), “in the room”(在房间里) тағысын тағылар” [14]. Жоғарыда баяндалғандай, дәл осындай қате қолданыстар қазақ тілді студенттерде де жиі қайталаынады.

Сонымен қатар 你去哪儿 (сен қайда барасың) деген сөйлемді қазақ тілді студенттер 你去在 哪儿 деп айтатын қате қолданыстар жиі кездеседі. Мұның себебі оқытушы 在哪儿 дегенді қазақша «қайда» деп аударып беретіндіктен, студент «қайда барасың» дегенді 在哪儿 дегеннің алдына 去 етістігін тіркейді де, 去在哪儿 дейді. Қазақ тілінде «қайда» деген сұрау есімдігі мекенді (қай жерде), бағытты (қай жаққа) деген мағыналарда қолданылады. Сондықтан, студентке қытай тіліндегі 在

предлогі қазақ тіліндегі мекен мағынасында айтылғанда ғана қолданылатындығын, бағыт мағынасында қолданылмайтындығын анық түсіндіру қажет.

Қазіргі кезде қытай тілін зерттеуші ғалымдардың еңбектерінен тілді жан-жақты зерттеген құнды деректер ала аламыз. Яң Гуң, Бониң Лу және Сюесоң Гау зерттеушілердің жасаған талдаулары осының дәлелі болады [15].

Қорытынды. Қытай тілінде қазақ тіліне ғана тән ә, і, ү, ұ дыбыстарына толық сәйкес келмесе де, буын ішінде оған жақын айтылатын дыбыстар да жоқ емес. Қытай тілінің тұтас дыбыс жүйесі төрт жүзден аса негізгі буындардан құралады, оның ішінде сексенге жуық буын қазақ тілінде де бар мұрын жолды ң дыбысымен аяқталады. Бұл да ң дыбысы жоқ өзге тілдерге (орыс тілі) қарағанда қазақ тілді студенттердің игеруіне белгілі дәрежеде оңайлықтар туғызады. Жоғарыда аталған қытай тілінде буын ішінде дауысты дыбыстардың қатар қолданылуы секілді фонетикалық мәселелер, сөйлем ішінде қимыл-әрекеттің жалғасу уақытын білдіретін мезгілдік сөздердің етістік баяндауыштың соңында тұруы, сондай-ақ, 是 етістігінің баяндауыш қызметінде қолданылуы, 在 предлогінің жатыс септік мағынасын білдіре тұра сөйлем басында қолданылмауы қатарлы грамматикалық мәселелер қытай тіліне ғана тән өзіндік ерекшелік болғандықтан, қытай тілін енді бастап үйренуші қазақ тілді студенттердің игеруіне, дағдылануына қиындық туғызатын проблемалық мәселелер болып табылады. Әсіресе, үндестік заңымен сөйлеуге дағдыланған қазақ тілді студенттер ашық және қысаң дыбыстар қатар айтылып құбылып отыратын қытай тілінің дыбыс жүйесіне бірден дағдылана алмайды. Әрқандай тілді дұрыс меңгеру оның фонетикасынан бастау алады. Үйренетін тілдегі дыбыстау қағидаларын алғаш бастаған кезде дұрыс меңгермесе, дұрыс дыбыстау дағдысын қалыптастырмаса, уақыт өте келе қалыптасқан қате дағдыны түзету-оны алғаш бастап үйренгеннен де қиын болады. Сондықтан, қазақ тілді студенттерге қытай тілін оқыту барысында бұл мәселелерге ерекше мән беріп, арнайы түсіндіріп отыру қажет.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Зиядаұлы Б. (2013) Қытай тілі фонетикасын оқытудағы кейбір өзекті мәселелер // ҚазҰПУ–нің Хабаршысы, «Көп тілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы, №1, 137-138 бб.
2. ХуаңБоруң, ЛяуШүйдүң (2012) Қазіргі қытай тілі. 1-бөлім. Бейжің: Жоғары білім беру баспасы, 81 б.
3. СуньДыжинь (2005) Қытай тілі грамматикасының оқулығы. Бейжің: Бейжің тіл университетінің баспасы. 247 -б.
4. Қалибекұлы Т. (2018) Қазіргі қытай тілінің грамматикасы (синтаксис). Алматы, «Мерей» баспасы. 122-б.
5. Лушунь, ЖаңКай, ЧыньШи, ШіЖияуы, ЛюШыхуей, ЗуоШаньданы (2014) Қытай тілінің жаңа практикалық курсы. –Бейжің: Бейжің тіл университеті, 43-44 бб.
6. ЯңЖижоу, ЛиНин, СуйЯнь (2004) Қытай тілі оқулығы. 1-курстарға арналған, 2-бөлім. Бейжің: Бейжің тіл университеті, 58-59 бб.
7. Чю Жунь, ПыңЖіпин, ЖаңНуей, ЖаңЛи (2017) Табысқа жетудің жолы. 1-бөлім. Бейжің: Бейжің тіл университеті, 61-64 бб., 18-19 бб.
8. ЛуФубо (1996) Шетелдіктерге арналған қытай тілінің практикалық грамматикасы. Бейжің: Бейжің тіл және мәдениет университеті, 206-207 бб.
9. ХуаңБоруң, ЛиУей (2012) Қазіргі қытай тілі. 2-бөлім. Бейжің: Бейжің университеті, 60-61 бб.
10. ЖауЖиңминь, ХуЮуишу, ЛуЖияньминь (2003). Қытай тілінің жалпы теориясы. Шаңхай білім беру баспасы. 183-184 бб.
11. ЧыньТяньшунь, ЖуаңЛайруң (2009) HSK- де жиі қолданылатын көмекші сөздерге түсініктеме. Бейжің тіл университеті баспасы. 143-147 бб.
12. ЧиХуаң, ЧыньЧаңлай, УУейшань, ЖаңИшың (2008) Қазіргі қытай тіліндегі көмекші сөздер жөнінде зерттеулер және шетелдіктерге қытай тілін оқыту. Фудань университет баспасы. 187-201бб.
13. МаЖияли (2014) Шетелдіктерге қытай тіліндегі экзистенциалдық сөйлемдерді оқытуға талдау. АньХуей әдебиеті журналы. 9-сан, 147-150 бб. <https://www.xzbu.com/1/view-6106165.htm>
14. Лили (2012) Шет елдік студенттердің экзистенциалдық сөйлемдерді қолданудағы қателіктеріне талдау. «Солтүстік әдебиеті» журналы. 2012-жыл 5-сан. <https://www.xzbu.com/5/view-3080164.htm>
15. Gong, Y., Lyu, B. & Gao, X. (2018) Research on Teaching Chinese as a Second or Foreign Language in and Outside Mainland China: A Bibliometric Analysis. *Asia-Pacific Edu Res* 27, 277–289. <https://doi.org/10.1007/s40299-018-0385-2>

Б. Зиядаулы, Р.Б. Джельдыбаева

Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан

batenke_89@mail.ru, nawrao@mail.ru

Фонетики казахского и китайского языков отличаются тем, что в казахском языке не употребляются гласные звуки подряд в одном слоге, а в китайском языке встречаются два и более гласных звука вместе. В связи с чем, под влиянием родного языка у студентов вызывает определенные трудности при произношении китайских звуков и слогов. Во-вторых, являясь одним из аналитических языков, китайский язык не имеет морфологических изменений. В китайском языке порядок слов и вспомогательные слова играют важную роль. Порядок слов в предложении китайского языка отличается от казахского языка, который очень богат морфологическими изменениями. В результате казахоязычные студенты под влиянием родного языка допускают ошибки в построении китайских предложений. В данной статье рассматриваются трудности фонетических и грамматических аспектов языка, и способы решения вызванных трудностей в изучении китайского языка на начальном этапе.

Ключевые слова: китайский язык, гласный звук, согласный звук, слог, предложение, члены предложения, глагол, сказуемое.

Analysis of grammatical and phonetical mistakes of students of Kazakh department in learning Chinese language in the beginner's level

B. Zeyadauly, R.B. Jeldybaeva

Ablai Khan Kazakh University of International Relations and World Language, Almaty, Kazakhstan

batenke_89@mail.ru, nawrao@mail.ru

The phonetical aspect of Kazakh and Chinese language differ from each other with that Kazakh language has not many vowel sounds together in a syllable, but Chinese language has two or more vowel sounds at once in one syllable. So under this influence students of Kazakh language have difficulties in pronouncing Chinese sounds and syllables. Secondly, being one of the analytical languages Chinese language has not morphological changes. The word order and auxiliary words in Chinese play important role. The word order in a sentence in Chinese language differ from Kazakh language which is rich in morphological changes. As a result of these students may have difficulties in making up sentences. The article deals with the difficulties in phonetical and grammatical aspects of a language and ways of setting these problems in learning Chinese in the beginner's level.

Key words: Chinese language, vowel sounds, consonant sounds, syllable, sentence, verb, predicate.

Редакцияға 19.02.2020 түсті.